

—Մթամ գիլմ չես, սր առնմ,

դին, որի անտարբերութիւնը և միաժամութիւնը օգտուում են. բայց զարմանում ենք այն բանի վրայ, որ այդպիսի և այդ ձևով կազմած համախոսականները (չ) հոգեւոր իշխանութեան առաջ յարգւում են որովհետ օրինաւոր վաւերացումներ և շատ-շատ անգամ, Պիղատոսի դերը ստանձնելով, ձեռնադրութիւններ են կատարում: Բայց, հարց, այս ձևով կատարուող ընտրութիւնները և ձեռնադրութիւնները կարող են արժանաւորութիւններ առաջ տանել դէպի քահանայութիւն: Այլ, անշուշտ, որովհետեւ արժանաւոր անձնաւորութիւնը չի պիտի ուրիշներին խնդրելու, որ իւր արժանապատւութիւնը ճանաչեն. պատուաւորելի մարդը կըստպար, որ ուրիշներն իրենք ճանաչեն իւր գործերից իւր արժանիքը. նա, որ բարոյական բարձրութեան է ձգտում, ինքը չի հետևի պատուին, այլ կըստպար, որ պատիւը հետևի իրեն: Այժման ընտրութեան եղանակը ասացինք, որ միայն անարժաններին և ամեն տեսակ բացարձակողներին միջոց է տալիս առաջ գնալու, ձրի արժանապատուութիւն ծախելու, և ապօրինի կերպով բարձրանալու, և ընդհանրապէս ընտրութեան այդ եղանակն ուղղակի փակում է բոլոր արժանաւորներին ճանապարհը: Ուստի և ի նկատի ունենալով այս հանգամանքը, պէտք է ստեղծել այնպիսի մի եղանակ, որով ոչ միւր ժողովրդի վաղիմի ընտրողական իրաւունքը խախտուի և ոչ էլ ձեռնապահ կերպարանք միայն ստանայ և չարիքների աղբիւր դառնայ:

Մեր կարծիքով, լաւ կըլինէր, եթէ հոգեւոր իշխանութիւնը հաստատէր քահանայացուների ցուցակ, այսինքն հարկաւոր և պահանջուող վարկ ունեցող հոգեւոր կոչումն ընդունել ցանկացողների մի ցանկ կազմէր առաջուց և ապա հարկաւոր ժամանակը ներկայացնել ժողովրդին ընտրութիւն: Ծուլը վեր-

կուելով իւր ծխտէր քահանայից, աչքի առաջ պատրաստ կունենայ մի ցուցակ, որից ապաւորին կարող է ընտրել իւր նոր հոգեւոր հովիւ: Բայց սրբաւ գի կամայականութիւնների առաջն առնուի, յուսացի մուծուելիք անհատներին վերաբերելով, մենք միւսանգամ կըստպարենք մեր կարծիքը, թէ անբեր լաւ լուր են մտնել այդ ցուցակը, ինչ կըլծուի թեան և ինչ վարկի աւելւորելի իրաւունք կունենան ընտրուելու:

Պ. Ն.

ԹՐԳԱՎԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Լուրեր Գ. Պոլսից: Անգիւստի 1 խոստով Գ. Պոլսի թղթակիցը գրում է.

Իտալական մի շոգենաւ, որ բնութաբար էր հրացաններով ու վառօդով և զենք էր Ռուսիա, թուրք իշխանութիւնը բռնեց Գաղանդու: Մուսթաֆա Բեֆի այն հարցին, թէ ուր է տաւուում այդ ապրանքը, կապիտանը պատասխանեց, թէ տաւուում է Ալեքսան և թէ մասնաւոր անձի յանձնարարութեամբ է տաւուում: Կապիտանը, իւր ասածն ապացուցանելու համար, ցոյց տուեց ֆակտուրան: Բայց այդ բանը թուրք պաշտօնականներին թէ թուաց: Նրանք երկու պահներ ուղարկեցին միեւնոյն շոգենաւով Գ. Պոլսի խոստով: Վերահսկողութիւնը ունենալու համար, որ հրացաններն ու վառօդը Վստփորի ափին վայր չընկնեն, Թուրքիայի մայրաքաղաքը հասնելով, թուրք պաշտօնականները մէկը իշխանութեանը տեղեկացրեց, թէ մի այդպիսի «վառօդաւոր» ապրանք կայ խոստովան շոգենաւի վրայ, այդ ապրանքը տեղն ու տեղը գտաւ: Ոչ շոգենաւի կապիտանի բողոքները, ոչ խոստովան դեռ պաշտօնական կապիտանի բողոքները չարժանաւորուեցին: Գրանն արած առաջադրութիւնները ոչ մի հետեանք չունեցան: Թուրքերը պահում են, որ հրացաններն ու վառօդը նշանակուած են եղել հայ յեղափոխականների համար:

—Վանից հաղորդում են, որ լաւ գիտաւորուած և փողի մեծ պաշար ունեցող մի քանի հարկւոր հայ անցել են թուրք պարսկական սահմանը: Անտառ-իայում ապստամբութիւն յարուցանելու համար: Նրանց և սահմանադարձ թուրք ժողովարանների միջև մի կատարի կան է տեղի ունենում, որի ժամանակ

երկու կողմից էլ մի քանի հոգի են սպանուում: Հայերը վերջի վերջոյ յետ են նահանջում. նրանցից թուրքերը բռնում են 18 հոգի:

Թուրք-գերմանական մի ընդհարում է պատահել հայոց գործերի առթիւ: Այդ ընդհարման մասին հետեանք են հաղորդում «Daily Chronicle»-ին Գ. Պոլսից: Վերջին կատարածից յետոյ Գերմանիայից գերմանական նպաստներ էին ուղարկուել քառասուն հայ որբեր մի տարի պահպանելու համար: Սկսեալ ընտանեկան տեղից հակադրութեան տակ Այս օրերս այդ հաստատութիւնն է այցելուում մի թուրք պաշտօնական և յայտարարում է, թէ ապաստարանը պիտի փակուի, որովհետեւ դա սուսմանքն է: Գերմանացի տիկինը հերքում է նրա ասածը և հրաժարում է այլ ևս բացատրութիւններ տալու: Մինչ այդ ապաստարանի կտրանք բարձրացում է գերմանական դրօշակը, և եթէ թուրք պաշտօնականները նորից գնան այնտեղ, նրանց կտան, որ նրանք միայն ոյժով կարող են փակել այդ հիմնարկութիւնը:

Իդիտ-բէյ եւ ապառի: Ամենակարող Իդիտ-բէյը, սուլթանի յայտնի սիրելին, այս օրերս տաք խօսակցութիւն է ունեցել Ռուս-փաշայի որդի Ալի-Բէյի հետ: Խօսակցութիւնը փոխուել է կուրի, որի ժամանակ Ալի-բէյը մի սպտակ կիշերով Իդիտ-բէյի դէմքին: Վերջինս սկսել է օգնութիւն աղագակել. այդ ժամանակ Ալի-բէյը կարողացել է փախչել: Ինչպէս հեռագրում են Վենետիկ «Allg. Zeit.»-ին, Ալի-բէյը փախել է Գ. Պոլսից ֆրանսական շոգենաւով:

ԸՄՄԱՆՈՒ ԹԵՄԻ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴԸՊՐՈՑԻ ԱՌԹԻՒ

Վերջին օրերս լրագրների մէջ յայտնուեցաւ, որ ճամբար թեմի թեմական դպրանոցի հարցը վերջնականապէս լուծուել է, և որ այդ դպրանոցը Բագում պիտի բացուի:

Միւս կողմից լրագրները յայտնեցին, որ ճամբարից լսելով այդ, ազնուազիւ են ուղարկել ազգիս Վահագն ճամբարականին և խնդրել, որ դպրանոցը ճամբարի քաղաքում բացուի, և միեւնոյն ժամանակ ինչպէս լսում ենք, առանձին մարդ է գնացել ս. Էջմիածին, որ շատ խնդիրները արգար դատը պաշտպա-

նի: Զամբարում մինչև անգամ յայս ունին, որ Վահագնը կըստպար իրենց խնդիրը:

Նոյն-Գառնի առաջինն է կղել, որ զբաղուել է ճամբար թեմի թեմական դպրանոցի հարցով, հրատարակելով մի շարք յօդուածներ, որոնց մէջ փաստօրէն ապացուցուած է, որ ճամբար թեմական դպրանոցը պիտի բացուի ճամբարի քաղաքում, և ոչ թէ Բագում, որտեղ թեմական դպրանոցը միայն չէր նորհրդ համար կըլինի և չի կարող տալ այն արդիւնքը, որը կարող է տալ ճամբարում: Բայց բագուցիները աշխատեցին, կամեցան որ թեմական դպրանոցը Բագում լինի և յաջողեցին, առանց յիշելու, որ այսօր ճամբարին և իւր բառաստեղծութիւնը հայաբնակ գիւղերը չունին և ոչ մի դպրոց, ուր կարողանան ուղարկել իրենց մանուկներին...

Հարուստ, փարթաւ, տանեակ զբաղեցնելով չընդապտուած և կեանքի աւան յարմարութիւններով յազեցած բագուցիները, որոնց պարտականութիւնը պիտի լինէր օգնութեան ձեռք կարկառել թշուառ ուսումնաւարտ մանուկներին, նրանց վերջին վերաճել էլ լսելին: Թեմական նրանք կարծում են, որ իրենց ծախքով պահած այդ դպրանոցը կարող կըլինի անգլիկան օգնական տալ թեմին, և բարոյական ու արժանաւոր քահանայացուներ արտադրել թեմի համար: Զատ են սխալում... Բագուի միջնորդութեամբ ուսում ստացած երիտասարդը չի կարող և չի էլ կամենալ ճամբար գիւղերում ապրել լինել:

Բագուի պաշտանները ըստ ամենայնի դժուար և անտանելի են ճամբար և նրա գիւղերի մանուկներին համար, և դժուար է կարծել, որ գիւղերից մանուկներ ուղարկուին Բագու, և կամ ծնողները վատահան այդ քայլն անելու: Բայց ճամբար և նրա գիւղերին անշուշտ հարկաւոր է թեմական դպրանոց: Գառնի գաւառի գիւղերը մտնողը չի կարող չցաւել, տեսնելով ժողովրդի թանձր տղիտութիւնը... Տեսք թէ ո՞րքեր են գիւղերի քահանաները, խօսեցէք նրանց հետ, լսեցէք նրանց դատողութիւնները, երեւցողութիւնը, ընթերցումը, գրագրութիւնը և այլն և ուղղակի լաց կըլինէր: Գիւղական ոչ մի անկիւնում չէք կարող գտնել տղիտութեան այն պատկերը, որը ներկայաւորում է ձեզ ամեն քաղաքական այդ գիւղերում: Տ.

ճամբար, 17 նոյեմբեր:

ԲՐՈՆԻԿՈՆ

Մի դատական գործ: Նոյեմբերի 20 թ. Թիֆլիսի նահանգական դատարանը քննում էր Սիմէոն Զիլիշեանի, Ալեքսանդր Բարախանեանի և Նիկողայ Տէր-Աւագեանի գործը, որ հետեանքն Այս տարուայ յունուար ամսին մեղադրեալներից մէկը, Զիլիշեանը, ծառայեալն մի նամակ էր տարել, որի ներառից պահանջում էին 1000 ռուբլի թիւրքիայի թշուառ հայերի օգտին. նամակի մէջ առում էր, որ եթէ ծառայեալը մերժէ պահանջուած փողը տալ նրան «երկրորդ գէղերը կըստպար» (առաջին գէղը, ըստ երեթիմի, հասկացում էր Գեորգիանի սպանութիւնը) ծառայեալն այդ նամակը յանձնել էր օտարականութեամբ, և Զիլիշեանը ձեռնարկուած էր: Քննութիւնից յայտնուել էր, որ այդ նամակը «Բարախանեանի թիւրքացում» գրել է չորրորդ մեղադրեալը, Լ. Միրզախանեանը, որ այժմ մեռած է, իսկ մեղադրեալ Տէր-Աւագեանը մատուցել էր եղել ծառայեալի վրայ, իբրեւ Թիֆլիսի հարուստ մարդու վրայ: Ծառայեալը յայտնեց, որ ինքը գաղաղակցում է իւր մեղադրանքը բոլոր մեղադրեալների դէմ և ներում է նրանց: Այդ պատճառով նահանգական դատարանը այդ մասնաւոր մեղադրանքը չէր ընդունում: Սակայն միևնոյն մեղադրեալներին, իբրեւ ուրիշ գէղերի քրէական յանցանքներ, կըստպարուին զինուորական նահանգական դատարանում:

Թիւրքիա փախած օճրագործ: Մեր ընթերցողներին յայտնի է, որ մի խումբ թուրք արքայական աւագակներ էին փախել Բուրժուի քանդից: Այժմ, ինչպէս Ախալցխայից հաղորդում են «Ենով. Օր.»-ին, այնտեղ տեղեկութիւններ են ստացուած, որ յիշեալ աւագակները, Գարսի շրջանում մի քանի աւարառութիւններ կատարելով, անցել են Թիւրքիա և բնակութիւն են հաստատել: Դիտական թուրք գիւղում: Ներկայումս բնակցութիւններ են լինում թուրքաց իշխանութեան հետ, որ յիշեալ փախուած-արքայականները ուսուց իշխանութեան ձեռքը յանձնուեն:

Գարսուտիւն: Բուրժուի նահանգում, «Ենով. Վեստ»-ը ասում է, որ Բուրժուիսի նահանգը անբերութեամբ և այլ ձեռնարկութիւնների պատճառով վերջին ծայր աղքատութեամբ մէջ է գտնուում և

—Աստ, էլի. թէ բան գիտաս:
—Սաղ կեղն տարւ ա, Լուգեասի հետ ես. ես առնմ:
—Քու տունը քանդողը օտղ կեղն ա: Գեղին լսում ես, ընդուր ա խիարը ծուր դուրս գալի, է:
—Բա էն գեղեւայ փախչողն էն ո՞վ էր, որ կեղին լսեք ոչ:—հարցրեց Գեւոր, նայելով կնոջ երեսին:
—Ո՞վ ա մանքմ, հարեանի դող չուն ա լել. կատու ա լել. քու աչքին հէ չունն էլ, կատուն էլ մարդ ա բերմ,— հանդարտ պատասխանեց կինը:
—Մարդը լուռ նայեց կնոջ աչքերին: Մի թեթեւ կարմրութիւն տնցաւ կնոջ երեսով գարնան ամպի նման:
Այդ լուրիւնից յետ Գեորն սկսեց մեղմ նախատել կնոջը:
—Վարդիթեր, սկսեց նա, ամօթ ա. ես քեզ էղպէս չեմ գիտացել. ես քե համար էղպէս չեմ եղել: Մտիկ արա ձեռներին, էնքան կոշտացել ա, կուրի մէջք ա դառել: Բերդի քեզ համար: Խալիս կնանցն էլ մտիկ արա, քեզ էլ: Խալիս կնանց հագին սկի դերիա չկայ, քունը ջուլտ-ջուլտ ա. խալիս կնանքը բոբիկ են ման գալի, քունը սաղըր քոշեր են: Խալիս կնանքը գլխներին կտաւով են ծածկւմ, քունը տուրի լաշաւ ա: Եղ բերդի էս կնանքովն եմ աշխատել: Էնքան բահին քացի եմ տուել, ոտներին տակը քար ա դառել: Թուրքի գեղերին, օր սոված, օր ծառաւ, քեզ համար ու

բերիս համար եմ աշխատում, դու էլ դէ՛հ ես անբւմ: Աստօ՛ժ վե չի ունիլ Ախր դու էլ պէտք ա նամուք ունենաւ: պէտք ա լսեղծ գառ ինձ: Եւ ծակ բերան չկայ, որ խօսայ ոչ: Բերդի էլ աւսում են. «կնիկը Լուգեասի հետ առ:—Բա ես անց անեմ. անց գիմանամ, ո՞ր ջուրն ընկնեմ:

Գիւրը լուռ լսում էր: Նայելով կնոջ երեսին, աչքերին, այդ լուրիւնը կարի էր ինչ այսպէս թարգմանել: «Աստօ՛ժ աւանջս չի մտնում, Լուգեասի սիրում եմ որ սիրում. կուրի մատները կուրի մէջք դառնան, ոտներին տակը—քար...» Գեւորին, սակայն, այդ լուրիւնը ուրիշ տեսակ թուաց. այնպէս էր երևում նրան, թէ կնիւր զղջացել է, և այդ նրան փոքր մի միւթաբեց:

—Վարդիթեր, շարունակեց Գեորն, տեսնելով կնոջ լուրիւնը, քե պահ եմ տալի, որ եթէ մէկ էլ Լուգեասի ոտն ստեղծե կտնց, վերջինդ ա: Աստօ՛ժ լաւ մանաւ հա...—ազգու կերպով վերջացրեց իւր խօսքը Գեորն ու լսեց:

—Ձօռի մարդի միտք պղղորդմ են. դէ եկէք էս դայի մարդի հետ եօլայ գնացէք: Ձօռի պիւրել ա չոր փետին արին քսւմ. ինչ անեմ ես հմի,—սկսեց փնթփնթալ կնիւր, անմեղ վիրաւորուած ձեռքներով իրեն:

Մարդն աւելորդ համարեց պատասխանի:

VIII

Այս անցքից յետոյ Գեորն իւր հոգեւորութիւնը սաստկացրեց: Նա այժմ աւելի մօտ տեղ էր աշխատանքի գնում և միշտ աշխատում էր գիւղերները դուրսը շնայ:

Ո՞րքան սաստկանում էր Գեորի հոգեւորութիւնը, նոյնքան աւելանում էր Վարդիթի ատկութիւնը: Գեորն նա: Մտքօրքի ատած լսեղծ Գեորի իւրը մի խիւրն էր դառել, դժուար էր հաւաքել: Գեորն անընդհատ մօտ վեց ամիս հսկեց կնոջ վրայ: Այդքան ժամանակ նա մի անգամ չընցակայեց տանից. բայց այդ դուրսի երկար չէր կարող շարունակուել: աշխատանքը միշտ մօտ տեղերում չէր լինում, և, վերջապէս, շատ դժուար էր Գեորի դերը, չէր կարող միշտ այն մասին մտածի, թէ կեր եմ Լուգեասին լուռնու: Նա էլի սկսեց իւր սովորական կեանքը, էլի սկսեց հեռու գիւղեր բանի գնալ: Նա հենց հեռանում էր թէ չէ, Լուգեասի սկսում էր իւր գիւղերուն արշաւանքները:

Մի անգամ էլի Գեորն գիւղերուայ ուղի պահուն տնայնակալ կերպով ստն վերադարձաւ: Նա գեռ սրահից հեռու էր, որ իրենց դրան ճեղքերից լայի շողը նկատեց: Զատ հազիւ կպատահի, որ գիւղերուայ այդ պահուն գիւղացու ատնը լուսաւորուած լինի, եթէ մի առանձին բան չլինի:

Գեորն արագութեամբ էլը տարաւ տա-

նից հեռու չարախի տակին կպցեց, առաջը խոտ ցցեց, որ ձայն չանի, ու մեծ գոլշուրթեամբ սրահի տակը մըտաւ: Նա դրան ճեղքերից սկսեց ծըլլալի, բայց չկարողացաւ բան տեսնի, որովհետեւ հորեւրը նեղ էլին: Ականջը զննեց Գեորն, ու ականջով բան չլսեց, ոչինչ չսեց, Մի թեթեւ ուրախութիւն ցոլեց Գեորին. նա մօտ էր այն հաւատից, թէ տանը ոչ ոք չկայ և քիչ էր մնում ձայն տայ, բայց մի փոռ ծիծաղի ձայն բարձրացաւ: Այդ ծիծաղը Գեորի սիրան արւելում լցրեց, ծնկները թլցրեց, ձայնը կտրեց. նրա սիրտն ողորմ էր ըստ արժանիւնի վրէժխնդիր լինի, բայց չունէր այն ոյժը, —հա ինչն էր խեղդում Գեորին:

Գեորն ուղեց աչքով տեսնի. նա ոյժը ժողովելով կամաց փորսող տալով բարձրացաւ կտուրը. բայց ինչ տեսաւ,—կըտուրը տախտակով կալած էր, տախտակները պիտի վերցնէին, որ բան տեսնուէր: Սրբաւարները այդ բանը նախատեսել էին. նրանք լաւ գիտէին, որ տախտակը չէր կարելի այնպէս վերցնել, որ իրենք չիմանային. այդ էլ հարկաւոր էր նրանց: Գեորն ականջը զննեց կտրան տախտակի վրայ, և ձայնը փորը գցած, սկսեց ականջ դնել: Նրա ականջին հասան հետեան խօսքերը, որ անելի բարձր արտասանուեցին «ես եմ գիտեմ ինչ կանեմ նրան...» Գեորն չէր կարող կանգնել, որ ոյժ «նրան» ին-

քը պիտի լինի: Նա տեղից քաշուեց ու գնաց չինական դատարանի մօտ:

—Ինչ խաբար էս չախին, Գեոր, հարցրեց դատարանը մեղմ կերպով, իմանալով, որ ձեռք սրտ է ընկել:

—Քե մտաղ, Զափա քու: Կազմուի, վաղ բան ունեմ հետը:

Դատարանը արագութեամբ լուռ հազնուեց և դուրս եկաւ տանից:

Գեորն նրան աւելի զրաղ կանչեց լուռնայն, մի դատ կոխեց դատարանի բուրը:

—Գիւրդ արեիդ մատաղ. իմ գուշմանըն իմ տանն ա. անշուշտ-անշուշտ վրայ եմ հասել, արի գնանք բռնեք, ինչ որ գիտանաւ, արա: Այս խօսքերն ասելիս դատարանը տնայնակ էր բուրը դրած: Նա համոզուեց, որ անուսացը մի բուր: իմանց է, եթէ երեքանց չի: Աստուածային խնամք համարելով գիւղեր ժամանակ այդ տուրքը, նա մի տեսակ կնեղանցաւ և ձայնը խորհրդաւոր կերպով քաշացրած ասաց:

—Լաւ. սաղ կաց, Էս ա գալիս եմ: Դատարանը շուտով երկու երկաւորութիւն հետ վերադարձաւ, որոնք վրնուած էին չո՞րախով:

—Եկէք, հրամայեց դատարանը: Գեորն տանը մօտենալիս, դատարանը կանգնեցրեց և պատուիրեց որ ուղիատեսն միայն բռնեն, սախատ չանեն:

Զուտով դուր կտրեցին:

—Գեոր, ձէն տու, կամաց չնշտաց դատարանը:

կարծու է ներթափան օգնութեան, որի մասին գիտնում է առաջ մտաւոր աշխարհը:

Օտարակերպութիւն: Սրբութիւնը հաղորդում են շնորհ. Օր. քին, որ ներքին գործերի միջնորդութիւնը միասնապէս, առանց վերադարձնելու, օժանդակութիւն է նշանակել 1,267 թ. Արդուինի գաւառի բնակիչներին, որոնք վնասուել էին այս գարնանը տեղի ունեցած հեղեղումից:

Հասցի պակասութիւն: «Չերն. Վեստ.» թերթը հաղորդում է, որ Ալաւայիցից Բաթում մի պարտական կարճաւուն է գնացել եգիպտացորենի գինյու համար: Պարսկերէնի տեղով, ներկայումս Պարսկաստանում հացի և եգիպտացորենի մեծ պակասութիւն է գրայցուում:

Կարծուելը Չուրում.—Չուրում, ինչպէս գրում է մեր թղթակիցը, փոքրերի մէջ տարածուած է կարմրուկ հիւանդութիւնը:

Ժողովարանի ընկերութիւնը: Թիֆլիսում հիմնադրւել է ժողովարանի ընկերութիւնը կանոնադրութեան ծրագիրը յանձնուած է ուր հարկին է հաստատութիւնը:

Նոր տարադասարան: Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը Գուրգենի փողոցում, իր քի փորձ, նոր տեսակի քարերով է ստաւարադարձ շէնքում. քարերի հարթութեան պատճառով այդպիսի ստաւարադարձը շատ անկի յարմար են երթեկութեան համար քան մինչև այժմ գոյութիւն ունեցող Թիֆլիսի անտանելի ստաւարադարձը:

Նոր 100 բուրձանոցներ: Մտադրութիւն կայ եկող տարի նոր ձևի 100 բուրձանոց թղթագրաններ պատրաստելու:

Թուրքիայի պտուղ: Ռազմա-վերական ճանապարհի փակուած լինելուն պատճառով ամսույ 21-ին և 22-ին էլ շատ ցուցնալ Թիֆլիսում:

Մտաւոր հոգի: Նոյեմբ. 11-ին և 12-ին նովոռոսիյսկում սաստիկ հոգի է բարձրացել, որ շատ շինութիւններ է աւերել և ծովազրկայ բնակիչներին մեծ վնասներ առել:

Ժամանակակից յանձնարարութիւն: Գուրգենի փողոցում շինարարական նախագագադար կարգադրել է մի ժամանակակից յանձնարարութիւն, որ պիտի զբաղուի Թուրքիայի Գուրգենի փողոցի շինարարական աշխատանքներով և առհասարակ ներանց մասին հոգալու հարցով:

Վարդիթեր, Վարդիթեր,— ձայն չկայ, թէ և ճառքն այրում է:

Գուրգենի փողոցը,— կամայ չընթաց դատարար: Չօրեղ բաղնիքներն իրար յետևեցին: Ճարգը հանգու, բայց դեռ պատասխան չկայ:

Մի լոյս, Վարդիթեր, ու շան ծովեր, մտնում չեն: Էդ հու զարթուն ես,—բըդաւեց Գուրգեն:

Ո՛վ ես, կէս գիշերին դուր չեմ բաց անիլ,— ձայն մտեց, վերջապէս կինը:

—Հենց, ես քու... բաց արա դուր: Մեր դուր պինդ կարեցէք,—բըդաւեց դատարարը: Գուրգենի քաղաքի քաղաքի տալով: Խորը լուսնին տիրեց տանը: —Ո՛վ որ ես, քու կամքով դու արի, թէ չէ սպանիլ կըտամ,—հրամայեց դատարարը և մի քանի անգամ զօրեղ քաղաքի տունը գրանդ:

—Իմ տանը մարդ չկայ, կայէք բաց անեմ,—բարձր ձայնով պատասխանեց Վարդիթերը, չեղանկութիւնը մի կողմը դնելով: —Էս ու հրէն ըլիլ ու չիլը կըբայ, բու ծիծ տուող է...—վրդովուած սկսեց հայտնել դատարարը: Վարդիթերը մտեց: Գուրգեն բաց անիլ:

—Մտա՛յ ճարգը վառի,—հրամայեց դատարարը: Զարգը վառուեց:

—Դէ հմ բաց արա:—Վարդիթերը դուր բաց անելուն պէս Ղուկասը գալովը մերկացած դուր թաւալ: Առաջին

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ

ՍԱՂԱՆԻՑ (Չամբաւ դաւառ).—Չամբաւաւ Թովսէի Բարեկարգութեան փառաճանուց: Որդիք. նրա յիշատակին նուիրեցին 500 թ., մի հարկըր գիւղի եկեղեցուն, իսկ չորս հարկըր հասարակութեանը, կուգին գերեզմանատանը սեղանատուն շինեն, կուգին աղքատներին բաժանելու համար ցարեն գնեն, կուգին, ուրիշ որեւէ բարեգործական նպատակի յատկացնեն:

—Մեր բուժարանի բժիշկ պ. Միկել. Բարախանեանցի ջանքով ստաւարադարձում է գիւղիս ճանապարհը մինչև պոստային խնայելու: Տարաբարաբար այս տարի էլ գիւղին շատ սակաւ եղաւ: Անցեալ տարի կարկուտը, իսկ այս տարի «խորշակը» — տաք քամին մեղմեց շատերին լաւ աղքատութեան դուրը հասցրին... Արդուինի հարկին անգամ վճարելու չափ ոյժ չի մնացել, բայց ապրիլ էլ է հարկաւոր...:

—Անցեալ շաբաթ սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ այստեղ. դէղեր շուռ առեց, ծառեր կոտրատեց, երկաթէ թիթեղները կտրեցին պոկեց, այգիներին էլ մոտոմը վնասեց:

—Չիաներ և այլ անասուններ է, որ անպատիժ կերպով գողացում են մեր գիւղից: Տանուտէրը իւր պարտքը կուտարած է համարում, իսկ իւր «բարկուր» — պրիստուին ուղարկելով: Էլ ուրիշ ինչ կարող է անել խեղճը: 24-ը գողին պատժելու համար մի-երկու վկաներ են հարկաւոր: Իսկ այդ անխելքը, կարծես հազարաւորով ամեն ինչ, վկաներ չեն մանածում հետեւեր...

Հին-ՆԱԽԻՃԻՆԻՑ — Մի քանի շաբաթ է, որ Եւրոպայի և Կովկասի գիւղերում անասունների մէջ ժան. դախտ է տարածուած. չընկալալ գիւղերի շուրջը գիւղացիներից պահպաններ են դուռում, որ առաջ անասուններին չեղանկութեան ժանտախտով վարակուած անասուններին հետ արածելու կամ այդ գիւղերը մտնելու: Հիւանդ, վարակուած տաւարը անասնաբոյժի հրամանով իսկոյն կենդանի այրում են: Գան շատ գիւղացիներ, որոնցից իւրաքանչիւրի տասն և տեղի անասունները այրուած են: Ինչ ասել, կուգի, որ անտեսական մեծ վնասներ են հասնում գաւառիս գիւղացի, երկրագործ ժողովրդին: Զինուորականը վերջացաւ ամսին 11-ին, իսկ սկընտուել է 10-ին. այժմ Հին-Նախիջևանի գաւառից (առանց Օրդուրաթի մասի) 47 հո.

նուագ դատարարը, որ գրիցից մօտ էր կանգնած, բնագործարար յետ փառաւ. այդ միջոցին աղբիւրանց մէկի շուրջալիւր վրայ եկաւ, և Ղուկասը վայր ընկաւ. տղայն ուղեցին էլ հարուածներ տան, դատարարը չեղանկութեան օգտուելով այդ միջոցից, Ղուկասը տեղից կանգնեց դաշտին ձեռնի, միայն նրան չընկալատեցին:

—Խանջալը գիւղը դիւր, թէ չէ սպանիլ կըտամ հրամայեց դատարարը:

—Հետո կացէք, թէ իսկ ունէք. առանց արին տնելու ինձ կարող չէք փութիլ. իմ մեղքն ինչ ա որ՝ կնիկ ա, հետո սէր անըմա, ես էլ սէր եմ անըմ. տուն չեմ կտրել հո,—պատասխանեց Ղուկասը սպանաւորով չընկալատեցին: —Աղա, փութեցէք, ես դա... որտեղ տալից ձայնով հրամայեց դատարարը և ինքն առաջ մտնեց, Կյան միջոցին, որ Ղուկասն սղուծ էր դատարարի վրայ յարձակում գործի, աղաքը բռնեցին:

—Ճարգ պիւրէր սոթի: Դեռն վաղեց, ճարգը դուրս բերեց. Մինչև ճարգի բերելը տղայն աշխատում էին դաշտին ձեռնից լսին, բայց չէին կարողանում. դատարարն օգնութեան նստաւ, դաշտին խլուցեց, բայց դատարարի աջ ձեռնի մատները խաղեց:

—Տուէք էլ շան աղին,— կոնքին էն. պէս կապեցէք, որ արին դուս գցի,— հրամայեց դատարարը: Տղայն սկսեցին սուրհա տրաքը:

—Թո՛կ պիւրէք, թո՛կ պիւրէք,—բըդաւե-

գի են գիւղուոր գնում: Այս տարի գիւղուորականութեան ենթարկուած էին մօտ 380 հոգի:

ԱՆԷՔԱՆԻՐԱՊԱՆԻՑ.—Նոյեմբ. 24-ին նշանակուած է մեր քաղաքի իրաւասունները ընտրութիւնը. նահանգապետի կարգադրութեամբ ընտրութեանը նախագահու է տեղական հաշտարար դատաւոր պ. Նաղիբաճէն:

Տալարանը Գուրգենից քաղաքիս միւս մասը: Գուրգենիցի պրոսպեկտը պիտի տեղափոխուի, որ տեղի կեղծումում կըլինի ևւ տեղի ժողով խորագրատանը: Այդ տեղափոխման պատճառով «Նոր-Գար-ի» առաջիկայ համարը լայն կըտնենի ոչ թէ երեքշաբթի, այլ չորս և քչաւթի, Նոյեմբ. 26-ին:

ԳԵՂԱՐԱՆԵՍ ԵՆ ԳՐԵԿՆԱՌԹԻՆ

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

Նոյեմբերի 21-ին աղետականները բանկի թատրոնում հայ գերաստանական ընկերութիւնը ի նպատակ օր. Վարդուհու խաղաց պ. Գ. Սունդուկեանցի «Բանդաճ» օջախ: Առաջին միջիւրբանական երեւոյթը, որ իսկոյն նկատուի եղաւ թատրոնի մտնելիս, այդ հասարակութեան բաղնիքին էր. թատրոնը համարեա թէ լընէ էր: Միջիւրբանական երեւոյթն առաջին օրով հետեւ այս տարի առաջին անգամը անասնը հայոց թատրոնում այդքան բազմութիւն և երկրորդ հասարակութիւնը իւր ներկայութեամբ ըստ արժանիքի գնահատել էր օր. Վարդուհու երկարամեայ բեմական ծառայութիւնը:

Գ. Սունդուկեանցի կոմեդիաների մէջ «Բանդաճ» օջախը աչքի ընկնող առաւելութիւնների հետ միասին այն գեղարուեստական կատարելութիւնը չունի, ինչպէս, օրինակ, «Գլուխ» և մանաւանդ «Բալետայան» նախ այս պիւսի ֆարսիւն երկրորդական տեղ է բռնում գրուածքի մէջ և գործող անձինք խմբութեան չեն մի պատմութեան շուրջ: Տեսարանների գործողութեան կապը, միութիւնը թոյլ է, տեսարանների կան, որ աւելորդ են. օրինակ Գիթ-Մոգու և Փարսիկի խօսակցութիւնը պիտի ընթացքի հետ կապ չունի և յատուկ մէջ է բերուած նրա համար, որ Գիթ Մոգու յայտնի հասարակութեանը, թէ Փարսիկը ինչ ստոր արարած է. տեսարաններ էլ կան, որ չափազանցութիւնը մօտենում է կատարողի:

Գիւն փառեց չարգալիս տակը, որ իշի թոկը ետ անի: Դատարարի մատները արին էր հոտում:

—Չարահոտ արեք,— միւս կողմից բղուեց դատարարը: Վարդիթերն այդ միջոցին քարացել էր և տարաբարաբար սպասում էր իւր հերթին: Տղայնեցից մինը վաղեց շարահոտ անի. օգտուելով հանգամանակից, Ղուկասը դարձաւ տունց միւսի ձեռնից դուրս փախաւ դաշտին ու փախալի թողնելով Գիւն թոկը բերեց, տեսաւ Ղուկասը փախել է:

—Ոչինչ՝ դուք ծեծա փթածեցէք. էս կեղծը դուք դի կուրել: Չարաթ կըլինանայ,—հանգստացրեց ամենին դատարարը: Զուտով շարահոտ արին, դատարարի ձեռն փութեցին:

—Եւրաջ հիւ մի լիսանայ էդ երկւին էլ պէտք ա իշին թաւը նստեցնել հագուելին ծեծելին տամ, գլխերին լալ ածեմ, դուռնէ դուրս մանածել տամ, որ բերելու էլ երեսներին թընի,— յայտնեց կանխօրէն իւր վճիռը դատարարը ու գնաց:

Աղմուկի վրայ բուռական մարդ էր դարձնել, բոլորն էլ ուզում էին բանի էտիլին լիսանայ:

Եւրոյց կիմանաւ: Աղա, խանջալն ու փախալը մեր տունը պիւրէք,—հրամայեց դատարարն ու հեռացաւ: Դեռ գիշեր կարճ հետքերը տնայնիքը ցրուեցին և շուտով տիւրից խաղաղութիւնը, բացի Գիւնի տանից:

Իրկատուրայի. օրինակ այն տեսարանը, որ Փարսիկը ծեծով սողորեցնում է իւր խանութի աշակերտին կտաւ այնպէս ձգելով չափել, որ 6 արշինը 7-ը դուրս գայ:

Գաղատութիւնները նկատուած են և գործող տիպերի բնատրութիւնների մէջ: Գլխաւոր տիպերից Փարսիկը շատ կենդանի է ու բնական գոյնեղով մարմնացած, բայց Օսէփը իդէալացրած է, նա մի քիչ իրական հոգից բարձր է կանգնած: Հեղինակի համակրութիւնը բնականաբար հակուելով դէպի նրա աղանիւ ձգտումները, հարկաւոր եղածից աւելի գեղեցիկ գոյնեղով է նկարել նրան: Զամբարէն և «բաղբիջ» հին վաճառականների մէջ կան աղանիւ մարդիկ, «հալալութիւնով» սպորդ անհատներ, որոնցից մէկն է և Օսէփը, բայց ի նկատի ունենալով նրանց շըջանը և կրթութեան չափը, բարոյական այն սկզբունքները և դատողութիւնները, որ հեղինակը դրել է Օսէփի բերանը, մօտեցնում է նրան մասամբ ռեալիստութեան: Վաճառական Օսէփն արտասահմանի կիսանքի, կանանց առաւելութիւնների մասին լուրջ ճառեր և դատողութիւններ է կարդում, որը հետո է իրականութիւնից:

Գործող անձնաւորութիւններէլ կան, որ կապ չունին կոմեդիայի գործողութեան հետ: Օր. Գիթ-Մոգու, իբրեւ առանձին մի տիպ, շատ կենդանի է, բայց պիւսի մէջ նրա գրեթե այն է միայն, որ յայտնում է հասարակութեանը, թէ Փարսիկը ստոր վաճառական է, իսկ Օսէփը—աղանիւ, մի բան, որ առանց յայտարարումների, նրանց գործողութեան ընթացքի էլ երևում է: Գիթի մէջ գեր չի կատարում նաեւ Գիւն, Օսէփի հաւատարմութեանը: Լուրջ և վերաբաւեց ընկալատելութիւնը կարող է տեղի շատ օրինակներով և անալիզով ցոյց տալ առաւելութիւնների հետ «Բանդաճ» օջախի նաեւ պակասութիւնները. բայց մենք մեր հարեանցի դիտողութիւնների մէջ բաւականաւում ենք առաջ բերած օրինակներով և ասածներով, աւելացնելով և այն, որ «Բանդաճ» Օջախի իդէան շատ համակրելի և որոշ է:

Ընդհանրապէս խաղը սառն անցկացրին դերասանները, որովհետեւ մի քանի դերեր անհամապատասխան էին բաժանուած: Օսէփի դերը պ. Արաքսան. նինը չէր, որի խաղն աւելի յարմարում է թիթի, արագաշարժ տիպերին. աւելի յոյժ կարող էր կատարել նա Գիթ Մո-

Գիւն վերադարձաւ տուն. նրանում այլ ևս հարաբար չէր մնացել, դաւաճալը նորոգել կնոջ հետ. նա էլ իւր անելիքը վաղուան թողեց և, երեւալիս կողքը քաշած, պրանուց օջախի դաւաճալին: Վարդիթերը միանգամայն խայտառակուած, այնքան գիշերուտայ մասն անցկացնելու մասին չէր մտածում, սրբան վաղուան մասին թէ ինչպէս պիտի գիւղացիների աչքին երևայ:

Նա դուրս էր մի բանից, չլինի թէ, տըղարն, դատարարն իւր սպանալիքը կատար ածի այսինքն իշի նստացելի: Այդ մարքը նրանում հաւ չեղանկութիւն լոյսը: Լուսացաւ առաւօտը: Դատարարն իսկապէս կամենում էր գիշերուտայ իւր տունած սպանալիքները կատարել, բայց այդ գէպում էլ Ղուկասի գորաւոր աղազական մէջ ընկաւ և, դատարարին Ղուկասի կողմից վեց բուրի տուգանք տալով, գիշերուտայ տեսածը ծածկի-ստատկի արաւ:

—Այ տղայ, տեսնո՛ւք, ուղիւի մասնեւրը խանջալով կարտտեց, էլլընա պըրծաւ, բա դըբան ինչ տիւր նուշաւ գետտ տար Գիւն,—կարծիք էին յայտնում գիւղացիք:

Ղուկասի այս անգամուայ պատժից տալով մնայն ունեցաւ այն հետեւանքը, որ Գիւնը բոլորովին ընկճուեց և Վարդիթերն ու Ղուկասն աւելի լկատուեցին: Ինչ բան որ մինչև այժմ կատար-

գու գերը: Օսէփի դերը առացիւր, որ մասամբ իդէալացրած է. պ. Արաքսանը իւր խաղով այդ տիպն աւելի վեհ կերպարների մէջ դրեց. շարժումներով և ձայնի եղանակով Օսէփին նու շատ տեղ արագիւկական մի հերոս էր ներկայացնում, մոռանալով Օսէփի շրջանին յատուկ արտայայտութիւնները թէ տըղարութեան և թէ բարկութեան միջոցին: Մի բան, որ շատ աչքի է ընկնում, այդ պ. Արաքսանի գէղեցի տնայնութիւնն է. պէտք է այդ պակասութեան վրայ շուրջ ուշադրութիւն դարձնի:

Խաղացողների մէջ առաջնութիւնը պատկանում էր օր. Վարդուհու. օրինորդը առհասարակ պ. Սունդուկեանի պիւսիների մէջ շատ յաջողութիւն է ունենում և իւր խաղով կարողանում է հեղինակի ստեղծած տիպերը բոլորովին կենդանացնել: Դերասաններին Սունդուկի դերը լաւ խաղաց տ. Միկելեանը, առաւելուպէս վերջին գործողութիւնների մէջ, թէպէտ մասամբ պակաս էր աւելի շարժումութիւն և կրակ: Զիկին Զարէլը պիւսի բարբառին չի տիրում և թոււ էր թէ ստիպուած է խաղում իւր դերը:

Վատ չէր և պ. Տարութիւնեանը Փարսիկի դերում, մանաւանդ շատ յարմարաւոր և լաւ դրմ ունէր նա: Գ. Մամիկոնեանը լաւ խաղաց Գիթ-Մոգու դերը. նրա խաղը առհասարակ կենդանի է անցնում, բայց նա մի քիչ ծանրաբան է և այդ պակասութիւնը մասամբ խանգարում էր նրան այդ գիշերուտայ խաղը:

Բայց չհասկացանք, թէ պ. Մուրադը թէպէտ ինչպէս էր յանձն առել Մարմարովի դերը: Միջիւրբանի խօսելիս երեսի գծադրութիւնն ամենեւին չեն շարժում և այն էլ «մուսկո» ները: Գ. Մուրադը թէպէտ իւր խաղով ոչ թէ «Ֆրանս», չլինողիկ Մարմարովի ներկայացրեց, այլ գաւառից եկած մի անտալ գաղացական աշակերտ, որ իւր անգիր արած դասը կրկնում էր մեր առաջ: Օր. Վարդուհու բացի ծափահարութիւններից ստացաւ և երկու ընծայ:

Երաժիշտ Տիգրանեանը Չուրում: Զուրուց մեղ գրում են. պ. Տիգրանեանը կիրակի օրը Նոյեմբ. 17-ին, առաջին համերգը տուեց, սրբ բաւարար անցաւ: 18-ին նշանակուած է դարձաւ մի համերգ: Տոմարների թանգութեան պատճառով այցելողների թիւը շատ քիչ է: Միջին և ստորին դասակարգը մեղանում միշտ զուրկ է լի-

ւում էր գիշերուտայ դուր ընծային, այժմ կատարում էր երկկոնանները, մինչև անգամ ցերեկը: Այդ բաւական չի, Վարդիթերին բոլորովին անարգել տիրելու համար, մի անգամ հանգում, իշին ման գալիս, Ղուկասը Գիւնի պատահեց և քիչ էր մնում սպանել, և չսպանեց նրա համար միայն, որ Գիւն հաստատու օրաց տուեց, թէ այսուհետեւ էլ «ոչ ով» բան չի ստիլ: Արդարեւ, թող ու թառակ հաշտուեց այն տեսարանի հետ, որ Վարդիթերն երկու մարդ ունի, սրունցից Գիւն միայն անուղով էր: Գաւառում էին գէպեք, որ Գիւնը դրսից տուն էր գալի և, անմեղ, Ղուկասին իւր տանը վրայ հասնում: Այդ ժամանակ նա, սովորաբար երկկողմ սպասում էր դըբանը, մինչև «անիծած» քաշուլ: Ահա ինչ էր Գիւնի հալը... Այս օրին պիմացաւ նա մի կերպ, ամբողջ ձմեռը. իսկ դարնանը վճուել էր նա անշուշտ հեռանայ այս անիծալ աշխարհից: Այդ միտքը նա սպանալիքի ձեռք յայտնեց Վարդիթերին:

—Բեգ մի էնպէս տեղի վրայ տանեմ, որ Ղուկասին իշի ու թողն էլ չըկայ, բացուեց Գիւն մի անգամ կնոջը: Կինը ոչինչ պատասխան չուեց: Գիւն, իբրեւ մի պարզամիտ մարդ, այդ լուսնեանը նշանակութիւն չտուեց:

(Գրաւորականութիւն)

Ա. Սպարկեան:

и колокольного заводовъ ин-
ТИФЛИСЪ, Алек-
й домъ, вблизи вокзала.

3 - 1